

STUDII ȘI ARTICOLE

ARTICLES

Câteva aspecte ale relațiilor actuale dintre Bisericile Luterane și Vechi-Orientale

Martin Tamcke¹

Rezumat:

Studiul prezintă succint contribuția Bisericii Luterane Germane în dezvoltarea și intensificarea relațiilor ei cu Bisericile ortodoxe orientale, reliefându-se prezentarea misiunilor de cunoaștere și sprijin reciproc mai ales în ultimele secole și perioade în care atrocitățile războaielor teroriste, confesionale islamice fac tot mai multe victime (emigranți dar și martiri) printre creștinii ortodocși orientali.

Cuvinte cheie:

relații bisericești, misiune, luterani, Herrnhutieri, copti, ortodocși orientali,

Este pentru mine o mare bucurie și sunt profund emoționat că Dumneavoastră mă onorați astăzi pentru ceva la care, într-o oarecare măsură, sunteți părtași. Dacă eu m-am implicat în anii ce au trecut pentru susținerea Ortodoxiei orientale aflată în pericol, am sentimentul că există și în România colegi și oameni care m-au susținut. Pentru aceasta vă mulțumesc în numele creștinilor ortodocși orientali, care au beneficiat de activitatea mea din ultimii ani. Sigur, eu sunt întâi de toate profesor universitar, chiar dacă încerc în același timp să mă alătur cerințelor ce decurg din activitatea mea strâns legată de cea a fraților mei creștini ortodocși. De aceea m-am gândit că poate ar fi util, prin intermediul unor mici exemple din istorie, să reamintesc, spre reorientarea membrilor Bisericii

¹ Prof. Dr. Martin Tamcke, profesor emerit al Universității din Göttingen.

mele - eu sunt luteran -, despre creștinii orientali. Eu cred că a face cunoscute unele observații poate veni în ajutorul colaborării noastre.

Primele încercări de a intra în contact cu Ortodoxia Orientală coboară până în timpul Reformei din zilele nașterii tradiției mele bisericești. Deja Martin Luther făcea referire la traducerea Bibliei în armeană de către Masrob Maschtoz atunci când a demarat proiectul traducerii Bibliei în limba germană. La scurt timp s-a trecut deja la mediul academic.

Ideea le-a aparținut teologilor de la Tübingen să intre în contact cu Biserica Etiopiei. Inițiativa călătoriei unui teolog protestant în Etiopia o avuseră deja remarcabili profesori de Teologie Evanghelică de la Tübingen, precum Iakob Andreas, cancelarul Universității și Martin Crusius care aparținea celor mai importante personalități protestante ce s-au ocupat intensiv de Ortodoxie.² Valentin Cless din Knittlingen (1561-1634) ”a acceptat această ofertă la 21 de ani, travestit în comerciant, să învețe araba în Spania și nordul Africii pentru a traversa cu caravanele prin nordul Africii în încercarea de a ajunge la creștinii abisinieni. Acolo trebuia el să constate dacă aceștia erau abordabili pentru teologia luterană, dacă s-ar fi deschis (dacă ar fi receptivi) la solia de la Tübingen.”³ Aceste planuri de călătorie au eșuat. Luteranii voiau să știe, dacă Biserica Etiopiei ar putea găsi ceva atrăgător în tezele teologiei lor. Până astăzi se întâmplă așa. Acolo unde ne prezentăm poziția noastră teologică, suntem interesați cum se poziționează ceilalți față de noi. Acest interes, care poate fi la început doar din curiozitate, constituie o punte de apropiere pentru tot ceea ce va urma.

În locul teologilor de la Tübingen care nu au ajuns în Etiopia, s-au instalat un secol mai târziu Herrhutierii. În aceste condiții, luteranii au intrat în dialog cu papa Marcu al 107-lea și astfel, între anii 1749-1783 a funcționat în Egipt, mai ales în Cairo, punctele de staționare proprii.⁴ Ei au vrut să ajungă până în Etiopia. Atunci când călătoria spre Etiopia a eșuat din nou datorită naufragiului vasului, ei au intrat în legătură cu Biserica etiopiană prin intermediul corespondenței. Dialogurile ”Herrhutierilor” cu Biserica Coptă la diferite nivele – cu simpli creștini egipteni, cu preoți egipteni și chiar la nivel înalt cu papa - sunt bine documentate și, mai nou, în parte evaluate și editate. Fără a putea intra în detalii despre discuțiile teologice, este totuși de importanță majoră faptul că luteranii

² Ulrich Kadelbach, *Entwegt durch die Sahara mit Valentin Cless. Tübingen contra Rom. Historischer Roman*. Bad Schussenried 2013.

³ *Die Universität Tübingen von 1477 bis 1977 in Bildern und Dokumenten*, S. 83, vgl. Kadelbach, S. 15

⁴ Arthur Manukyan, *Konstantinopel und Kairo, Die Herrnhuter Brüdergemeine im Kontakt zum Ökumenischen Patriarchat und zur Koptischen kirche. Interkonfessionelle und interkulturelle Begegnungen im 18. Jahrhundert*, (Orthodoxie, Orient und Europa Band 3), Würzburg 2010.

Câteva aspecte ale relațiilor actuale dintre Bisericile Luterane și Vechi-Orientale

”herrnhutieni” s-au folosit în mod expres de termenul ”Născătoare de Dumnezeu” pentru Fecioara Maria. Zinzendorf i-a atenționat pe delegații săi să caute unitate cu coștii pe temelia că ”din perspectiva întrupării Logosului din Sfânta Născătoare de Dumnezeu” ei împreună (luterani și coști) își trăiesc viața ca mădule ale Trupului lui Hristos. Era important pentru delegația (solia) ”herrnhutieră” să nu urmărească să obțină convertiri la protestantism și să se mențină departe de agresivitatea misionară a Bisericii Catolice. Specific pentru atitudinea ” herrnhutienilor ” era repetarea declarației privind postirea, că ei nu o practică în patria lor. Când au fost întrebați cum se poziționează ei față de aceasta (post), ei au răspuns: în principiu, postul nu are pentru ei nicio importanță, dar pentru că are mare însemnătate pentru frații lor coști, îl vor ține și ei împreună cu aceștia. Aceasta constituie cu siguranță un exemplu de atitudine unii față de alții. Să fim de acord cu modul de viață al celorlalți când suntem oaspeții lor. Din păcate, mai târziu, datorită mai ales amprentelor spiritului american, a fost tot mai vizibilă agresivitatea misionară care a acoperit (anulat) acest exemplu de întâlnire cu alți creștini.

Herrnhutierii au militat tot timpul ca cei care cer botezul să fie botezați în Biserica ortodoxă și nu au vrut să întemeieze o Biserică proprie. În unele locuri, ei au făcut ca acest principiu să fie urmat de fapte. Este impresionant să citim că herrnhutieri de seamă s-au îngrijit ca medici de sănătatea Patriarhului. Să te îngrijești de aproapele tău nu constituia aici o chestiune teologică, ci un mod practic de iubire a aproapelui. Papa Marcus nu a rămas mai prejos cu nimic. El a acceptat prin consens argumente teologice ale herrnhutierilor, în special importanța cinstirii Sfintei Cruci și a Mariei ca Născătoare de Dumnezeu, nu s-a pronunțat în privința succesiunii apostolice ale herrnhutierilor însă le-a dat fără rezervă scrisori de recomandare solicitate de ei pentru Abuna din Etiopia și le-a confirmat că se va ruga pentru ei. De asemenea herrnhutierii s-au rugat pentru el și pentru coști. Astfel s-au conturat jaloanele colaborării reciproce, care nu și-au pierdut valabilitatea până astăzi. Unitatea se arată mai întâi în a ne ruga unii pentru alții, în a ne interesa unii de alții și a ne angaja, implica practic unii pentru alți. Ambele părți sunt angajate (implicate) efectiv pentru partenerii lor, rămânând în același timp ceea ce sunt fiecare. Rămâne mereu doar întrebarea dacă celălalt acceptă concepția mea, învățătura mea sau tradiția mea.

Abia în secolul al XIX-lea a început istoria propriu-zisă a prezenței germane în această regiune prin intermediul misiunilor luterane atât în Egipt, cât și în Etiopia, în India, ca și în Iran, Liban, Armenia și Siria. Această fază a colaborării este cercetată îndeosebi. La aceasta se adaugă faptul că armenii și sirienii au studiat în Germania și cunoștințele dobândite le-au folosit cu succes în Bisericile lor. De multe ori teologia protestantă a constituit motorul unor reforme controversate. Întâlnirile dintre Bisericile Ortodoxe Orientale și misiunile

protestante germane nu s-au mai desfășurat în armonia de odinioară. Foarte clar se observă efectele expansiunii europene și în lucrarea misiunilor bisericești. Cu toate acestea, interacțiunea se menține în ciuda granițelor confesionale ca element important de cunoaștere reciprocă atât în conservare cât și în angajare unii pentru alții.

Colaborarea ortodoxă-protestantă nu s-a menținut deci mereu aceeași. Dezamăgitoare a fost atitudinea conducerii bisericești germane față de genocidul din timpul Primului Război Mondial. Prea mult au stat Forurile bisericești sub influența statului și au crezut că trebuie să rămână loiali tratatelor încheiate de conducerea statelor lor cu Imperiul otoman. Totuși misiunile caritabile germane au ajutat intensiv victimele și supraviețuitorii masacrului de la Damasc din anul 1866 și ai progromului împotriva armenilor din anii 1890 și au realizat lucruri remarcabile. Printre acestea amintim una din puținele excepții, care în ciuda cenzurii împotriva dezvăluirii publice a genocidului a fost foarte activ: Johannes Lepsius. În timp ce el însuși cerea misiunii înființate de el de a răspunde solicitării regimului de a amâna raportul cândva după război, s-a folosit de această conjunctură pentru a informa parlamentul și opinia publică despre adevărata dimensiune a genocidului.

Astăzi trăiesc o mare bucurie când creștinii din Siria se roagă pentru noi cei din Germania și noi pentru ei. Așa fac studenții unui cămin studentesc din Göttingen și cei din alt cămin studentesc din Homs (Siria). Tot a patra săptămână, la Homs, se roagă și se cântă la Sf. Liturghie în germană și în același timp la Göttingen în limbile arabă și siriacă. În anul 1972 Patriarhul sirian-ortodox Ignatie Yakob al III-lea (1957-1980) a vizitat Facultatea de Teologie din Göttingen. Din delegație a făcut parte și antecesorul actualului Patriarh, atunci mitropolit în Irak și care apoi ca Patriarh Ignatie Zakka I (1980-2014) a condus cu îndemănare Biserica decenii de-a rândul. Patriarhul s-a întâlnit în Göttingen cu profesori de Teologie, care s-au angajat cu succes în cercetarea Tradiției Bisericii sale, cum ar fi realizarea unei concordanțe a Bibliei siriace și mai multe editări. El venea atunci fără a avea în spate valul de emigrări ale creștinilor siro-ortodocși în Germania. Astăzi, trăiesc de 10 ori mai mulți creștini sirieni-ortodocși în Germania decât în patria lor, în sud-estul Turciei. Practic, a emigrat întreaga populație siro-ortodoxă de acolo. Noi ne rugăm și sperăm împreună cu toți creștinii Bisericilor din Orient, ca acest lucru să nu se repete pe termen lung și în Siria și în Irak. Patriarhul nu știa atunci, cum ar trebui să reacționeze față de fenomenul emigrării. Ar trebui să-i încurajeze spre aceasta? În acest mod s-a manifestat mitropolitul de mai târziu pentru Europa, Iulius Cicek. Sau trebuie să îi încurajeze să rămână în țara lor ? Pe această poziție a stat viitorul arhiepiscop din Tur Abdin, Mar Timotheos în Mănăstirea Mar Gabriel. Mult timp s-au contrazis luările de poziție din partea sirienilor ortodocși. Profesorii de teologie evanghelică din Germania s-au

Câteva aspecte ale relațiilor actuale dintre Bisericile Luterane și Vechi-Orientale

poziționat în funcție de acestea. Uneori au sprijinit acțiunile de a-i încuraja pe creștini să rămână în sud-estul Turciei, alte ori au recomandat deschiderea drumului emigrațiilor spre Germania.

Ultima consultație teologică oficială între EKD (Biserica Evanghelică din Germania) și Bisericile vechi-orientale înainte de începerea dialogului oficial a avut loc la Berlin, în anul 2003. Aceasta ne-a adus la o mărturisire hristologică comună care a fost semnată de toate Bisericile participante. Această mărturisire este în același duh cu cea la care au ajuns și Bisericile Ortodoxe calcedoniene cu Bisericile din această familie (vechi-orientale). Îmi amintesc cu multă emoție și astăzi de contribuția mitropolitului Mar Gregorios Yuhanna Ibrahim la consultația de la Berlin. Care dintre noi ar putea să se gândească la el fără să fie conștient că cel care ani de-a rândul a fost pe același drum cu noi (a colaborat cu noi) și care mereu a cerut ca să ajungem la o pascalie comună, la 22 aprilie 2013, a fost răpit împreună cu colegii săi ortodocși și pentru care ne rugăm de atunci împreună cu frații noștri sirieni-ortodocși căci nu știm dacă mai sunt în viață. Mitropolitul Mar Gregorios Yuhanna Ibrahim amintea că cea mai grea sarcină în toate lucrările ecumenice este receptarea dialogului. Acestea sunt teme fundamentale pentru mișcarea ecumenică. Trebuie să se producă schimbări de factură practică în această colaborare. A fost o mare realizare a consultației de la Berlin faptul că s-a exprimat preocuparea pentru Bisericile Orientale aflate în pericol și apoi atitudinea față de războiul din Irak printr-o declarație de presă și o rugăciune ecumenică comună. Reprezentații Bisericilor Orientale au declarat având toată susținerea din partea delegației Bisericii Evanghelice din Germania că nu sunt de acord cu acest război, căci nu are nimic de a face nici cu credința lor și nici cu învățătura lor. Ei se temeau de extinderea războiului, de afectarea păcii politice în alte țări din regiune, de îngreunarea dialogului dintre musulmani și creștini. Din păcate nu putem spune decât că aceste îngrijorări au devenit astăzi realități. A fost oare fără sens să se facă o astfel de declarație și să se audă atunci o voce în Germania? Nu a trecut oare istoria pe lângă noi, pur și simplu? Poate fi, dacă vedem lucrurile altfel. Însă, totuși acolo au vorbit în același glas creștinii diferitelor confesiuni despre aceste lucruri necugetate și au tras prin aceasta un semnal de alarmă.

În anul 2015 am călătorit cu studenții mei în Egipt. Am avut mai multe întâlniri, cursuri și conferințe. Eram chiar în Gizeh, când am fost sunat. Un tânăr copt, de 21 de ani, a fost răpit în Liban și decapitat de IS. Eram oare pregătiți să transmitem condoleanțe papei?

Ne-am dus la papa și eu i-am transmis condoleanțe. Secretarul Sfântului Sinod, episcopul Rafael mi-a spus că cei omorâți nu aduc numai tristețe, ci sunt o binecuvântare pentru țara lor. Coptii au privit mereu înregistrarea video care arăta decapitarea. Ei au văzut cum acești oameni tineri se rugau înainte de a fi decapitați. Astăzi, ei sunt declarați oficiali martiri ai Bisericii lor. Ce-i de făcut?

Martin Tamcke

Eu spun împreună cu studenții mei ” Kyrie eleison/Doamne miluiește!” Studenții mei plângeau. Nu plângeau singuri. În acest ” Kyrie” eram împreună cu ceilalți și prin aceasta se concretizează dorința noastră de a ne preocupa de frații noștri și de acolo mai departe în a descoperi comorile lor teologice, spirituale și liturgice! Mai trebuie oare să spun aici și acum că un asemenea moment, când unul stă lângă celălalt, binecuvântarea este pentru amândoi?